

5	LANDSKAP.....	2
5.1	BESKRIVELSE AV PLANFORSLAGET/TILTAKET	3
5.1.1	FAGKOMPETANSE	3
5.1.2	ALTERNATIVER SOM SKAL UTREDES	3
5.1.3	0-ALTERNATIV	4
5.1.4	INFLUENSOMRÅDET	4
5.1.5	AVGRENSNING MOT ANDRE FAGTEMA	5
5.2	KUNNSKAPSGRUNNLAGET	8
5.2.1	KRAV I PLAN- ELLER UTREDNINGSPROGRAM.....	9
5.2.2	BRUK AV EKSISTERENDE KUNNSKAP	9
5.2.2	INNHEENT NY KUNNSKAP	10
5.3	DELOMRÅDER	12
5.4	BESKRIVELSE AV LANDSKAPET (LANDSKAPSKARAKTER)	12
5.5	SETTE VERDI	15
5.5.1	VERDITABELL LANDSKAP	20
5.5.2	VERDIKART.....	23
5.6	VURDERE PÅVIRKNING	23
5.6.1	PÅVIRKNINGSTABELL.....	26
5.6.2	ENDRING AV PLANEN FOR Å UNNGÅ ELLER BEGRENSE VIRKNINGER.....	28
5.7	SETTE KONSEKVENs	30
5.7.1	SAMMENSTILLE KONSEKVENs.....	31
5.7.2	RANGERING AV ALTERNATIVER	33
5.7.3	VURDERE USIKKERHET	33
5.7.4	VURDERE SAMLET BELASTNING.....	34
5.7.5	VURDERING AV EUROPARÅDETS LANDSKAPSKONVENsjON.....	34
5.7.6	INDIREKTE VIRKNINGER.....	34
5.8	PRESENTERE FAGUTREDNING: RANGERE OG KONKLUDERE	35
5.8.1	PRESENTERE/SAMMENFATTE VERDI, PÅVIRKNING OG KONSEKVENs.....	35
5.8.2	RANGERE ALTERNATIVER.....	35
5.8.3	VURDERE USIKKERHET	35
5.8.4	SKADEBEGRENSENDE TILTAK (SOM IKKE ER TATT INN I PLANEN)	36
5.8.5	ANDRE FORHOLD SOM BESLUTNINGSTAKER BØR KJENNE TIL.....	36

5 Landskap

Denne håndboka gir metodikk for utredning av landskap

Håndboka er bygget opp for å svare ut alle krav i forskrift om konsekvensutredning. Det er rom for tilpasninger til lokale forhold, men krav i KU-forskriften kan ikke fravikes. Endringer skal begrunnes.

Formålet med konsekvensutredninger er å sikre at hensynet til miljø og samfunn blir synliggjort i utarbeidelse av planer og tiltak. Forskrift om konsekvensutredninger (KU-forskriften) fastsetter krav til innhold i en konsekvensutredning. Konsekvensutredninger for de ulike fagtemaene danner beslutningsgrunnlag for å vurdere om et tiltak eller plan kan gjennomføres og på hvilke vilkår.

Konsekvensutredningen skal gjennomføres i henhold til metodikk og omfang fra fastsatt planprogram eller melding med utredningsprogram. Planer som omfattes av vedlegg II har ikke krav til planprogram eller melding med utredningsprogram og må derfor benytte krav som avtalt i oppstartsmøte med ansvarlig myndighet sjekk alltid referat fra oppstartsmøtet for nyttig grunnlagsinformasjon.

For å oppfylle kravene i KU-forskriften må en konsekvensutredning for landskap minimum inneholde:

- vurdering av alternativer som skal utredes (se punkt 1.2.2 og 1.2.3)
- avgrensning av influensområde og utredningsområde (se punkt 1.2.4)
- beskrivelse av planforslaget (se punkt 1.3)
- oversikt over og vurdering av eksisterende kunnskap om landskap (se punkt 1.4)
- feltbefaring og utredning av landskap (se metodikk i punkt 1.4)
- vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens (1.6 og 1.7 og 1.8)
- vurdering av usikkerhet i datagrunnlag for kunnskap (se punkt 1.8.3)
- rangering av alternativer (se punkt 1.9.2)

Om landskap

Utredning av landskap handler om en helhetlig, romlig og visuell vurdering av alle aspektene et landskap består av, og sammenhengen mellom komponentene i dette landskapet, samt områdets eller tiltakets forhold til omgivelsene. Utredningen omfatter faktorer fra andre fagtema, men setter ikke verdi på for eksempel turstier eller bygninger. Slike forhold fra andre fagtema settes inn i en helhetlig analyse av landskapet.

Vurderingene baseres på ulike typer stedstilknyttet kunnskap, eksempelvis i form av kart og bilder av landskapet, registreringer ved befaring og samtaler med beboere/befolkning.

Planprosess

Denne veilederen gir en anerkjent metode for hvordan en konsekvensutredning av landskap skal gjennomføres. Hensikten med utredningen er å sikre et beslutningsrelevant kunnskapsgrunnlag, i henhold til KU-forskriftens krav om utredning.

Veilederen skal også fungere som underlag til å sette krav til utredning av landskap i samsvar med nivå på planprosess og tiltakets omfang.

5.1 Beskrivelse av planforslaget/tiltaket

Beskriv planforslaget/tiltaket.

Beskrivelsen bør være kortfattet og beregnet på lesere uten teknisk kompetanse. Vis planområdet og eventuelle illustrasjoner av tiltaket på et kart.

5.1.1 Fagkompetanse

Beskriv:

- hvem som har utført kartlegging og feltbefaring
- hvilken fagkompetanse de har og hvilke metoder som er brukt
- Når ble befarings gjennomført, og hvor mange dager som er brukt i felt og befaringsrute
- hvilke faktorer eller områder som ikke er kartlagt, og begrunnelse for dette

I henhold til KU-forskriften § 17 skal utredninger følge anerkjent metodikk og utføres av personer med relevant faglig kompetanse.

Dette innebærer at befarings, registreringer og utredning gjennomføres av fagpersoner med kompetanse til å utrede landskap.

Landskap er et sammensatt tema som krever oversikt over flere fagtema og kompetanseområder. Beskriv hvordan samarbeid/samspill mellom ulike fag har blitt gjennomført, slik som for eksempel felles befarings, medvirkningsopplegg, prosjektmøter med utveksling og diskusjon av innhold i landskapet.

5.1.2 Alternativer som skal utredes

Beskriv hvilke alternativer som skal utredes. Hent alternativvurderingen fra planprogrammet eller melding om utredningsprogram der dette finnes.

I henhold til KU-forskriften § 19 skal konsekvensutredningen redegjøre for relevante og realistiske alternativer der dette finnes. Se kapittel 2 om planprogram for mer informasjon om vurdering av alternativer.

Vurdering av alternativer skal være beskrevet i planprogrammet eller i melding med utredningsprogram. For planer og tiltak uten plan- eller utredningsprogram må alternativene defineres før utredningene starter.

Ett eller flere utredningsalternativs påvirkning på landskapet vurderes i forhold til endring av landskapsverdiene og landskapskarakteren med 0-alternativet som sammenligningsgrunnlag. I mange tilfeller vil det kun være et alternativ som vurderes opp mot 0-alternativet.

5.1.3 0-alternativ

Beskriv hvilke planer eller tiltak som er lagt til grunn i nullalternativet. Begrunn eventuelt hvorfor vedtatte planer eller prosjekter ikke er inkludert i 0-alternativet.

For å ha et sammenligningsgrunnlag skal resultater fra utredningene måles opp mot et 0-alternativ. Også 0-alternativet skal være definert i planprogram eller melding med utredningsprogram.

For planer uten planprogram kan oppstartsmøtereferatet brukes for å innhente informasjon om 0-alternativ og utredningsalternativer. For tiltak uten melding med utredningsprogram skal 0-alternativ og eventuelle alternativer være definert av tiltakshaver. Se del 1 for veiledning om hvordan 0-alternativ og alternativer skal defineres.

5.1.4 Influensområdet

Beskriv og begrunn avgrensning av utredningsområdet. Vis plan- eller tiltaksområdet og utredningsområdet på et kart.

Influensområdet er det området der midlertidige eller permanente virkninger forventes å kunne opptre, og **definerer avgrensningen av konsekvensutredningen.**

Influensområdet for landskap er det området hvor:

- tiltaket vil være synlig fra omgivelsene, både nær- og fjernvirkning skal behandles
- landskapstypen, overordnede blågrønne strukturer og/eller verdifulle landskapsområder strekker seg ut over omfanget av tiltakets synlighet

Vis influensområdet på et synlighetskart. Synlighetskartet må lages både på bakgrunn av eksisterende kunnskap (kart) og ny informasjon om hvilke steder folk i hovedsak oppholder seg.

- Lag et synlighetskart som viser influensområdet ut fra utvalgte synlighetspunkter. Synlighetspunktene velges ut fra steder hvor folk i hovedsak oppholder seg, og evt. utfra områder eller elementer som er spesielt sårbare for visuell eksponering eller forurensning (f.eks verdensarv eller enkelte kunstinstallasjoner, kulturminner ol).

- Lag også et kart, evt. beskrivelse, som viser/redegjør for influens på overordnede sammenhenger i landskapet som strekker seg ut over tiltakets visuelle influens.

Det er viktig å belyse om fremtidige tiltak i nærhet til utredningsområdet kan øke eller minimere det planlagte tiltakets synlighet, og hvordan tiltaket eventuelt påvirker utbredelsen av sammenhengende landskapsområder i regionen.

For områder hvor omfang av potensiell synlighets gir uhensiktsmessig store influensområder, må utreder avgrense. Avgrensning må begrunnes. Vær oppmerksom på at NVE har egne krav til avgrensning av landskapsutredning for sine ansvarsområder.

5.1.5 Avgrensning mot andre fagtema

Beskriv hvilke andre fagområder som blir utredet i prosjektet. Beskriv avgrensning mot andre fagområder.

Innholdet i tema landskap ligger tett på andre utredningstema og det er viktig å avgrense vurderingen mot andre fagtema.

Utredning av landskap beskriver landskapet helhetlig, med romlige og visuelle vurderinger og benytter kunnskap fra mange fagområder som grunnlag. De fagtemaene som grenser tette inn mot landskap som fagtema er:

- Kulturmiljø
- Verdensarv
- Friluftsliv
- Naturmangfold

Det vil være nyttig å hente informasjon fra disse fagutredningene, der slike utredninger finnes.

Det er viktig at det er kun informasjon som beskriver helhet, visuell karakter og overordnede strukturer som innhentes fra de andre fagtemaene. **Verdier som er verdsatt i andre fagutredninger skal ikke verdsettes i landskapsutredningen.** Dette for å unngå dobbelttelling av verdier, som er viktig å unngå dersom utredningen skal være en del av en samfunnsøkonomisk analyse.

Se oversikt under for mer informasjon om hvilke temaer som inngår i fagutredninger for kulturmiljø, verdensarv, friluftsliv og naturmangfold, og hvordan utredningstemaene er avgrenset mot de forhold og verdier som utredes i fagutredning for landskap.

Kulturmiljø (eget utredningstema)

Kulturminner som enkeltstående objekter og der kulturminner er en del av en større sammenheng og danner kulturmiljøer, utredes under tema kulturmiljø. Fagtemaet omfatter:

- automatisk freda bygninger (bygninger erklært å være fra 1547 til 1649)

- kirker eldre enn 1650 og listeførte kirker
- automatisk freda kulturminner utenom bygninger
- SEFRAK-registrerte bygninger
- NBI-registeret (kulturmiljøer av nasjonal interesse i byer og tettsteder)
- Skipsfunn

For grundigere gjennomgang av fagtema kulturmiljø og innhold se eget fagkapittel.

I områder med mye kulturhistoriske spor må utreder av de ulike fagene ha et bevisst forhold til hvem som verdsetter hva i de ulike rapportene. Avgrensninger og valg som er gjort må beskrives og begrunnes.

Kulturmiljø i landskapsutredningen vil inngå i vurdering av forhold i landskapet som sammen med andre faktorer danner grunnlag for å sette landskapskarakter. Verdsetting skjer ved å sette de forhold fagtemaet omfatter inn i en helhet, og vurdere de visuelle aspektene ved områdene/registreringene som tilhører kulturmiljø.

Friluftsliv (eget utredningstema)

Friluftsområder, stier og tråkk kan være viktige elementer i landskapet og sette sitt preg på et landskap. Det er da viktig at friluftsområdene og ferdselsårene ikke verdsettes i seg selv i landskapsutredningen. Verdsettingen av friluftslivsverdier skal kun gjøres i fagutredning for friluftsliv. Fagtema friluftsliv omfatter:

- Grønncorridorer
- Leke- og rekreasjonsområder
- Nærturterreng
- Markaområder
- Strandsone med tilhørende sjø og vassdrag
- Jordbrukslandskap
- Utfartsområder
- Store turområder med eller uten tilrettelegging
- Særlige kvalitetsområder
- Andre friluftsområder
- Friluftslivets ferdselsårer

For friluftsområdene settes verdi etter følgende hovedkriterier; brukerfrekvens, regionale/nasjonale brukere, opplevelseskvalitet, symbolverdi, funksjon, egnethet og tilrettelegging.

Friluftslivsområder i landskapsutredningen vil inngå i vurdering av forhold i landskapet som sammen med andre faktorer danner grunnlag for å sette landskapskarakter. Verdsetting skjer ved å sette de forhold fagtemaet omfatter inn i en helhet, og vurdere de visuelle aspektene ved områdene/registreringene som tilhører friluftsliv.

Naturmangfold (eget utredningstema)

Naturmangfold preger ofte et landskap i stor grad. Det er viktig at verdiene som er vurdert i utredning om naturmangfold ikke skal "telles" en gang til i utredning av landskap. Fagtema naturmangfold omfatter:

- Verneområder og områder med båndlegging
- Naturtyper
- Arter
- Landskapsøkologiske sammenhenger
- Geologisk mangfold

Landformer som rødlista naturtype verdsettes som geologisk mangfold i tema naturmangfold. Områder med naturmangfold i landskapsutredningen vil inngå i vurdering av forhold i landskapet som sammen med andre faktorer danner grunnlag for å sette landskapskarakter. Verdsetting skjer ved å sette de forhold fagtemaet omfatter inn i en helhet, og vurdere de visuelle aspektene ved fremtoningen av naturmangfold i landskapet.

Verdensarv (eget utredningstema)

Områder som står på UNESCOs liste over verdensarv, skal utredes etter internasjonalt regelverk. Norge har åtte steder på UNESCOs liste over verdens kultur- og naturarv. Disse finnes på UNESCO`s sider om verdensarv i Norge: [Verdensarv i Norge – Unesco](#).

Per februar 2023 har [Norge åtte steder på UNESCOs liste over verdens kultur- og naturarv](#):

- [Bryggen i Bergen \(1979\)](#)
- [Urnes stavkirke \(1979\)](#)
- [Røros bergstad og Circumferensen \(1980 og utvidet i 2010\)](#)
- [Bergkunsten i Alta \(1985\)](#)
- [Vegaøyan \(2004\)](#)
- [Struves meridianbue – fire norske punkter \(2005\)](#)
- [Vestnorsk fjordlandskap – Geirangerfjorden og Nærøyfjorden \(2005\)](#)
- [Rjukan-Notodden industriarv \(2015\)](#)

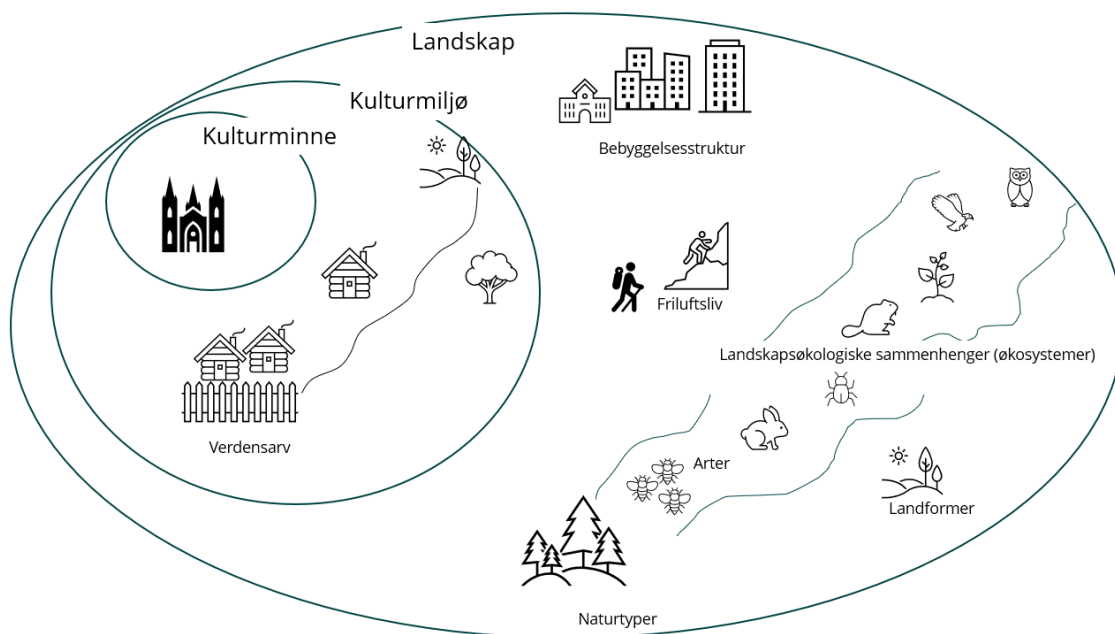
Områder eller elementer fra denne listen som inngår i område for landskapsutredning skal omtales i utredningen, men ut over dette inngå i vurdering av forhold i landskapet som sammen med andre faktorer danner grunnlag for å sette landskapskarakter.

Kommersialisering som følge av verdensarvstatus som gir utslag på landskapet kan være et forhold å være oppmerksom på. Verdsetting skjer ved å sette de forhold fagtemaet omfatter inn i en helhet, og vurdere de visuelle aspektene ved verdensarvområdene/elementene.

Se eget fagkapittel for mer informasjon om konsekvensutredninger i verdensarvområder.

Sammenfattende figur for landskapsvurdering

Figuren under illustrerer kunnskapsgrunnlaget for en landskapsvurdering, som: kulturminner, kulturmiljø, naturmangfold, friluftsliv og verdensarv. Helhetlig behandling av denne informasjonen, sammen med vurdering av synlighet, romlighet, landskapsskala, overordnede sammenhenger og visuelle aspekter danner grunnlag for å sette landskapskarakter og verdsetting.

Figur 1: Illustrasjon for å vise sammenhengen mellom de ulike tilgrensende fagtema underbygger landskapet som en større helhet.

5.2 Kunnskapsgrunnlaget

Innhent tilstrekkelig kunnskap gjennom eksisterende informasjon og ny kartlegging.

Kunnskapsgrunnlaget for en utredning av landskap innebærer å:

- søke i eksisterende databaser og innhenting av kunnskap om landskap. Se punkt under for oversikt over relevante databaser
- bli kjent med tiltakets formål og omfang
- analysere utredningsområdet for å oppnå egnet grunnlag for befarings
- gå på befarings av området som skal utredes
- ha samtaler med kommunen, bygdelag eller interessegrupper

1.1.1 Krav i plan- eller utredningsprogram

Beskriv hvilke krav som er satt til metodebruk og feltarbeid i plan- eller utredningsprogrammet, der dette finnes.

For planer uten plan- eller utredningsprogram skal oppstartsvarselet eller referat fra oppstartsmøte med ansvarlig myndighet avklare innhold og metodikk. Det er viktig at utreder setter seg inn i disse dokumentene, for at konsekvensutredningene svarer på kravene som er satt.

Merknader til oppstartsvarselet som har vært på høring må også sjekkes for å se om det er krav om utredning av spesifikke forhold.

5.2.1 Bruk av eksisterende kunnskap

De viktigste kildene til informasjon om landskap er:

- Finnes fagutredninger på tilgrensende fagtema?
- [Naturbase kart \(miljodirektoratet.no\)](https://naturbase.kart.miljodirektoratet.no/), [aktuelle kartlag](#):
  - Landskap
  - Naturvernområder etter verneform – landskapsvernområder
- Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) [Kilden \(nibio.no\)](https://kilden.nibio.no/), [aktuelle kartlag](#):
  - [Arealinformasjon](#)
  - [Landskap](#)
  - [Jordsmonn](#)
  - [Skogportalen](#)
- NIN-landskap [Kart \(artsdatabanken.no\)](https://kart.artsdatabanken.no/)
- NIJOS [Landskapsregioner - Nibio](#)
- Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) - Riksantikvaren
- Kart med høydekurver/høydelagskart
- Norge i bilder, Gislink
- Google maps, Finn kart
- Skaff oversikt over vedtatte planer som innebærer endringer i omgivelsene/influensområdet
- Har den aktuelle kommunen relevante kommunedelplaner, temaplaner eller utredninger
- Har kommunen digitalt 3D kommunekart ? [Kommunekart.com](https://kommunekart.com)

Vurder kvaliteten på eksisterende kunnskap

For alle karttjenester og registreringer som benyttes må utreder vurdere kvaliteten på kunnskapen. Følgende forhold bør vurderes:

- Årstall for registreringer og kartlegging:
Årstall og kilde for tidligere registreringer er eksempler på informasjon som kan belyse kvaliteten på et datamateriale. Behov for ny kunnskapsinnhenting vil variere stort avhengig av hvilke arealer/områder det dreier seg om. Befaring av

området vil avklare om eksisterende kart er oppdaterte, eller om det er gjort inngrep i områder som ikke vises på eksisterende kart.

- Har viktige forhold endret seg:
Hvis det har vært vesentlig utbygging i området siden kartleggingen ble gjennomført kan dette ha endret forholdene. Eksempelvis kan utbygging eller hogst av skog gi området et helt ny landskapskarakter.
- Hvor detaljert er kartgrunnlaget:
NIN-landskap er en grov, datagenerert kartlegging av landskapet. Enkelte steder kan det være feil i kartet og behov for justeringer av avgrensning eller landskapstype (grunntype).

5.2.2 Innhent ny kunnskap

Kartleggingen skal gjøres av fagpersoner som har kompetanse på utredning av landskap.

Kunnskapsgrunnlaget må defineres som godt nok for utredningen, eller at verdsetting og påvirkning gjøres med forbehold.

Metode for å innhente ny kunnskap innebærer:

- vurdering av innhentet informasjon (planer og kart)
- synlighetsanalyse, som grunnlag å velge egnede områder å befare
- feltbefaring
- Samtale med interesseorganisasjoner eller bygdelag der dette finnes, og befolkning i kommunen, for eksempel de som jobber i kommunen eller velforendring

I tillegg kan det også være aktuelt å utarbeide:

- datagenerte visualiseringer av dagens landskap, for eksempel hentet fra Kommunekart.com,
- enkle landskapssnitt som illustrerer og tydeliggjør høydeforskjeller og siktlinjer
- kartfremstillinger som viser aktuelle tema i sammenheng med de ulike utredningsalternativene. Dette er mest aktuelt når forskjellene mellom alternativene er små, for å belyse påvirkningsgrad alternativene imellom)

Feltbefaring

Feltbefaring er nødvendig for å få en tilstrekkelig utredning av landskap. Befaringen er viktig for å se helheten og sammenhengene i landskapet, og er avgjørende for å fastsette landskapskarakter og gi et godt grunnlag for å vurdere grad av påvirkning.

Befaringen er nødvendig for å:

- ta bilder som understøtter beskrivelsen av landskapet

- ta bilder som egner seg som grunnlag for visualiseringer (for å illustrere påvirkning)
- supplere eller korrigere kunnskapsgrunnlaget
- vurdere og verifisere antatt eksponering og influensavgrensning
- stadfeste eller eventuelt korrigere inndelingen av delområder (se punkt 5.3)

Planlegg en egnet befaringsrute før befaringen for å svare ut punktene ovenfor.

Under befaringen må det vurderes i hvilken grad årstidsvariasjoner vil innvirke på synlighet og eksponering.

Skriv rapport fra befaringen og bruk gjerne et befaringsskjema for å registrere viktige elementer og forhold ved landskapet, som en kvalitetssikring av at alle aspekter ved landskapet vurderes. Skjema for å fastsette landskapskarakter (vist i tabell 1) kan brukes til dette formål.

Det er kun unntaksvis at det er aktuelt å ikke gjennomføre en befaringsrunde. Dette krever en faglig kompetent vurdering, og må baseres på at tiltaket allerede er godt nok belyst, og at eksisterende innhentet informasjon imøtekommer vedtatte utredningskrav. Det kan for eksempel være tilfeller hvor tiltaket medfører lite vesentlig endringer i forhold til tidligere utredninger, eller at det er et så lite tiltak at påvirkningen er minimal. Det kan også være tilfeller hvor tiltaket skal utredes på regionalt eller nasjonalt plannivå, eller at planleggingen er på et forberedende stadium, og at planen eller tiltaket er så lite detaljert at det er vanskelig å vurdere påvirkning på landskapet.

Dersom det ikke blir gjennomført befaringsrunde må dette begrunnes innledningsvis i rapporten. Begrunnelsen må vise hvordan kunnskapsgrunnlaget likevel tilfredsstiller denne håndbokens krav til kunnskap og utredning.

Samtaler med historielag eller bygdelaget

Ta kontakt med historielag eller bygdelag og museer eller informasjonssentre der dette finnes. Slike foreninger og institusjoner kan ha kunnskap om historien, sammenhengene i landskapet, tidligere ferdselsårer eller kulturelle hendelser, lokalt verdifulle elementer eller steder, eller vite om det er noen som har en spesiell tilhørighet til landskapet.

I områder med samiske interesser skal Sametinget og siidaen kontaktes for å få innspill om hvilke områder som er viktige.

Samtaler kan med fordel gjøres i sammenheng med befaringen, og det bør vurderes om aktuelle informanter er med på hele/deler av befaringen.

Visualisering og avgrensning av synlighet

Valg av ståsted, antall og detaljnivå på visualiseringer avhenger av tiltakets kompleksitet og omfang, sammenstilt med hvor verdifullt eller sammensatt utredningsområdet er. Store inngrep som blir synlige over lange avstander krever flere standpunkter, enn små tiltak med lokal effekt.

For å bestemme dette skal det vurderes synlighet under feltbefaringen, på grunnlag av kunnskap om landskapet. En synlighetsanalyse bør innebære oversikt over høydeforskjeller (terreng/koter), vegetasjonsbelter og bygg/tiltak som sperrer for sikt i øyehøyde, samt vurdering av eksponeringspotensiale (steder hvor mange oppholder seg, som skoler, boligfelt, turistattraksjoner, verdensarv mm). Det er nødvendig å vurdere om årstidsvariasjoner innvirker på synlighet og eksponering.

Den samlede informasjonen og vurderingene beskrevet ovenfor bidrar til å avgrense influensområdet og dermed utredningsområdet.

Synlighetsanalyse/kart er også nyttig med tanke på medvirkning, slik at berørte parter kan se hvor tiltaket vil bli synlig. For eksempel vil det være viktig å vise om et planlagt steinbrudd eller et stort hytteområde vil være synlig for hele bygda, eller om det bare er synlig fra bare én side av fjellet.

5.3 Delområder

Bruk kunnskapen fra kartanalyser og feltbefaring til å dele inn utredningsområdet i delområder. Det er ikke nødvendig å dele opp mindre utbyggingsområder i delområder. Vis delområdene på et kart.

Inndeling i delområder kan bidra til å systematisere utredningene, og gi bedre oversikt over utbyggingsområdet.

Et utgangspunkt for inndeling er landskapstypene i NIN-landskap, og eventuelt landskapsregionene fra NIJOS til å supplere informasjonen. Vær oppmerksom på at avgrensningene i NIN og NIJOS er overordnede og grovmaskede, og at det ofte er behov for justering av avgrensningen, eller dele et NIN-område inn i mindre delområder.

Avgrensning av delområder må også vurderes i forhold til romlige forhold og landskapets skala eller arealbruk, for eksempel hvis det er tydelige landskapsrom på tvers av landskapstypen, og/eller det er mye bebyggelse i én del av område, mens en annen del av området ikke er bebygget. Inndelingen er et utgangspunkt for befaring og bør ofte justeres i etterkant av denne.

Delområdene bør være mest mulig enhetlige. Med enhetlig menes områder som har tilnærmet lik funksjon, karakter og visuell fremtoning. Beskriv kort bakgrunnen for delområdene, og illustrer dem på et kart.

Det er en avveiningssak om det er hensiktsmessig å dele inn mindre utredningsområder i delområder. Hvis det blir veldig mange delområder, kan det være hensiktsmessig å slå sammen delområder. Sammenslåing av lokaliteter skal alltid begrunnes.

5.4 Beskrivelse av landskapet (landskapskarakter)

Beskriv de forholdene som fanger opp hovedpreget i landskapet. Beskriv både topografien, landformene og vegetasjonen, men også arealbruk, bebyggelse og

andre spor etter mennesker. Bruk oversikten i tabell 1 som et utgangspunkt for å beskrive landskapet i de enkelte delområdene.

Tiltak vi gjør i landskapet kan påvirke landskapet i større eller mindre grad. Å beskrive landskapet (fastsette landskapskarakter) er derfor viktig for å kunne vurdere påvirkning.

Det kan også være nødvendig å belyse romdannelser og landskapets skala.

Nyttig informasjon kan hentes fra:

- landskapsregion (NIJOS) [Landskapsregioner - Nibio](#), og
- landskapstyper (NIN) [Landskap | NiN-kart \(artsdatabanken.no\)](#).

Suppler informasjonen fra NIN og NIJOS med daterte flyfoto og foto, og eventuelle kart, landskapssnitt, eller annet egnet dokumentasjon som tilfører forståelse av landskapet.

Landskapsregion (NIJOS)

Landskapsregionene fra NIJOS er et nasjonalt referansesystemet for landskap. Norge er delt inn i 45 landskapsregioner basert på store likhetstrekk i landskapet. Hver region har sin særegne karakter. Formålet er å synliggjøre forskjellige hovedtyper av landskap slik at deres særegne kvaliteter kommer klarere fram.

Landskapsregionene kan brukes for å gi en overordnet beskrivelse av landskapet, men må suppleres med annen informasjon (for eksempel fra befaring) for å gi en detaljert nok beskrivelse av utredningsområdet.

Landskapstyper (NIN-landskap)

NiN landskap er et system for beskrivelse av landskapsmessig variasjon. NIN-landskap er et landsdekkende kartlag som deler landskapene inn etter grunntypenivå. De ulike grunntypene er knyttet til landskapstype, arealbruksintensitet, vegetasjonsdekke, jordbruksintensitet og våtmarkspreget. NIN-landskap gir en overordnet beskrivelse av landskapet, men må suppleres med annen informasjon (for eksempel fra befaring) for å gi en detaljert nok beskrivelse av utredningsområdet.

Overordnede landskapstrekk (landskapskarakter)

Landskapskarakteren gir en mer detaljert beskrivelse av landskapstypen. Landskapskarakteren settes i hovedsak på bakgrunn av NIN-landskap, NIJOS landskapsregioner og befaring.

Landskapskarakteren beskriver landskapets innhold og sammenhenger, samt landskapets visuelle egenskaper. Beskrivelsen synliggjør også hva som skiller et landskap fra et annet. Formålet med å sette landskapskarakter er å beskrive hvordan landskapet oppfattes og hvordan det fremstår i dag.

Bruk tabell 1 under som et utgangspunkt for å beskrive landskapet i de enkelte delområdene. Tabellen gir en oversikt over ulike forhold i landskapet, og omfatter både

naturgitte og kulturelle forhold. Tabellen er ment som en hjelp til å beskrive helheten, sammenhengene, og den visuelle fremtoningen i landskapet. Det er ikke nødvendig å fylle ut alle feltene i tabellen for å få en fullverdig beskrivelse.

Forhold ved landskapet	Beskrivelse	Betydning for landskapskarakter (stor-middels-liten)
Geologi, landformer og vannforekomster	Landskapets hovedformer og småformer (topografi). Hav, kystlinjer, vann og vassdrag.	
Romlige forhold og skala	Landskapsrom, landskapets dimensjoner og skala	
Distinkte naturelementer	Framtredende landformer og landskapselementer. F.eks geologiske formasjoner, orienteringspunkter, enkeltstående særpregede trær, spesielle elvedrag mm.	
Natursammenhenger	Natursammenhenger, f.eks. større naturpregede områder, blå-grønne strukturer i naturområder eller i bebygde områder og mot tilgrensende områder	
Vegetasjonsdekke og vegetasjonsbruk	Mosaikk, mønstre og variasjon i vegetasjonen. Form- og strukturdannende vegetasjon. Vegetasjon med kulturelle eller historiske referanser	
Aktive naturprosesser	F.eks. ras og skredaktivitet, endringer som følge av vann- og isbevegelser i landskapet. Vegetasjonsutvikling, naturlige suksesjoner.	
Jord- og skogbruk, tamreindrift, fiske og annen utmarksbruk	Pågående rurale aktiviteter som preger landskapet; oppdyrking, tilplanting, rydding av nye beiter, etablering av samdrifter, havbruksanlegg osv. Skjøtsels- og driftsformer.	
Arealbruk	Differensiering av bolig, næring, transformasjonsområder, parkområder, andre oppholdsarealer, omfang av infrastruktur som veg og gate. Brudd og overganger mellom de ulike områdene.	
Bebyggelsespreg	Områdekarakter, gatestruktur, dimensjoner og variasjoner på bebyggelse, silhuettlinjer, bygde landemerker/landskapselementer, tekniske installasjoner og fremtredende bygninger.	
Historie og stedsidentitet	Synlige kulturminner, kulturmiljø, tradisjonelle kulturlandskap, møteplasser osv. Historiske aktiviteter og bruk som har satt spor i landskapet gjennom tidene, som fjernet/nedfalls bebyggelse, og spor av ferdsel og opphold.	

	Endret, fjernet, og/eller rester av fjernede naturelement, f.eks. gamle elvefar. Allment kjente kulturelle referanser lokalt og/eller nasjonalt. Litteratur, billedkunst, historiske hendelser, osv	
Landskapskarakter		

Tabell 1: Oversikt over forhold ved landskapet som kan brukes for å beskrive fremtoning, helhet og sammenheng i landskapet.

5.5 Sette verdi

Bruk verditabellen og verdikriteriene til å sette verdi på landskapet. Begrunn verddivurderingen. Det er viktig at utreder viser til hvilke verdikriterier fra verditabellen som er lagt til grunn for verddivurderingen.

Det er de kun opplistede verdikriteriene som kan brukes for å vurdere verdi. Forhold som omhandler verdi utover helhet, sammenhenger og visuell fremtoning skal ikke verdsettes i landskapsutredningen. Disse forholdene verdsettes i andre fagutredninger. Se kapittel 1.2.4 for mer informasjon om avgrensning mellom fagtema.

I tillegg viser verditabellen noen områder og landskap som allerede er allerede verdsatt i kraft av vernevedtak eller nasjonale registreringer:

- Landskapsvernområder
- Nasjonalparker
- Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)
- Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

Disse områdene skal ikke verdsettes på nytt gjennom konsekvensutredningen.

Verditabellen (tabell 2) har åtte verdsettingskriterier som brukes for å sette verdi:

1. Inngrepsgrad
2. Romlige forhold og skala
3. Naturvariasjon
4. Distinkthet
5. Mangfold
6. Særpreg
7. Sammenheng
8. Tilhørighet og identitet

Inngrepsgrad

Naturlandskap uten inngrep har en egen verdi. Dette er landskap som fremstår som urørte og intakte. Eksempel på slike landskap kan være Finnmarksvidda, områder i Femundsmarka eller fjellområdene på grensa mellom Trøndelag og Nordland. Store deler av Dovrefjell og Hardangervidda er også inngrepsfrie. Men RV7 over

Hardangervidda og E6 over Dovrefjell gjør at deler av disse fjellområdene kun har middels verdi.

Bymarker vil også ha områder uten vesentlige terrenginngrep, men de mest bynære markaområdene vil sjelden få mer enn noe verdi innenfor denne verdikategorien.

Naturvariasjon

Med stor naturvariasjon menes landskap der det er stor variasjon i landskapet over korte avstander. Fjordlandskapet på Vestlandet og fjelllandskapet i Lofoten, som strekker seg fra sjø til fjell på bare noen få kilometer, er et eksempel på landskap med svært stor naturvariasjon. Også områder hvor landskapet endrer seg markant fra vegetasjon til blokkmark har stor naturvariasjon. Det vidstrakte åslandskapet på Ringerike har derimot relativt liten naturvariasjon.

Distinkthet

Enkelte landskaps elementer eller bygde landemerker er distinkte og gir landskapet en grad av karakter. Slike distinkte former eller elementer kan være Prekestolen, fjellene i Lofoten eller Nidarosdomen. Også mindre kjente eller ruvende landskapselementer og bygde landemerker kan definere landskapet og sette tydelig preg på landskapskarakteren. Dette kan eksempelvis være markante fjell, klipper, statuer og kunstinnstallasjoner.

Mangfold

Enkelte landskap preges av at de har store naturressurser og har vært brukt av mennesker gjennom tusener av år. Det er viktig å ikke sette verdi på de kulturelle enkeltelementene innenfor disse landskapene, fordi dette utredes under fagtema kulturmiljø.

I utredning av landskap er det mangfoldet og det samlede uttrykket av ulike elementer som gis verdi. Landskap som har et rikt innhold av både naturmangfold, vegetasjonstyper, jordbruk og kulturelementer har en egen verdi. Eksempel på slike landskap er landskapene langs Helgelandskysten, som Ylvingen, Træna og Vega, som preges av rikt naturmangfold, rikt fiske, sinking og særpreget bebyggelse. I et bylandskap er det bebyggelse, gårdsrom, plasser, blågrønne strukturer, parker, veier og gater som danner landskapet, i form av et urbant kulturlandskap. Her er det summen av ulike elementer, variasjonen i størrelse, innhold, plassering og utforming av disse, som avgjør om bylandskapet er ensartet eller mangfoldig.

Graden av mangfoldet setter preg på landskapet, og gir det et mer eller mindre helhetlig preg. For at et mangfoldig landskap skal få høy verdi er det derfor viktig at de ulike elementene har en naturlig/bevisst sammenheng. Det vil si at et landskap som har spredte bygninger fra ulike tidsperioder, noe næring, noen asfalterte flater, preg av ulik infrastruktur og noe vegetasjon ikke får høy verdi som et mangfoldig landskap i denne

sammenheng, selv om det er mange ulike elementer. Spredtbygde og/eller tilfeldige landskap, som beskrevet over vil ofte fremstå som relativt monotone og uryddige, med lite variasjon fra ett sted til et annet.

Særpreg

Enkelte landskap har et tydelig særpreg. De har en landskapskarakter som gjør at de skiller seg fra de fleste andre landskap.

Særpreget kan være knyttet til større områder, som enorme blokkmarker, eller et voldsomt tindelandskap. De særpregede landskapene kan også være avgrensede, eller knyttet til spesielle standpunkter. For eksempel kan det være det punktet hvor et landskap åpner seg helt opp, etter å ha vært smalt og bratt. Eller et veldig rikt og grønt område i et ellers karrig landskap.

Særpreg kan også knyttes til bebyggelse eller kulturelle eller historiske hendelser, og det er da viktig å behandle de visuelle aspektene dette gir landskapet og ikke verdsette området som et kulturmiljø.

Sammenhenger

Et landskap består av mange nivåer og elementer. Sammenhengene mellom disse nivåene og elementene er viktig for å forstå landskapet. Slike sammenhenger kan være utsikten som binder ei grend sammen med ei annen, et utsiktspunkt som tidligere har vært brukt for å se fienden som kom inn fjorden, siktakser i bebygde landskap, eller bebyggelse basert på spor eller rester av gammel bebyggelse. Noen av disse sammenhengene vises i landskapet i dag i form av varder, ruiner eller merker i terrenget. Munkholmen er et markant element og øy i Trondheimsfjorden, som har mange av aspektene ved mulige sammenhenger i landskapet, både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Munkholmen har en mangfoldig historie, og har vært i bruk som rettersted, kloster, festning, fengsel og forsvarsanlegg, og er i dag et blikkfang og markør i landskapet, og et populært utfartssted for byens befolkning og tilreisende.

Andre sammenhenger er mindre tydelige, og kan kun oppdages dersom folk med kjennskap til historien kan peke dem ut.

Beskriv sammenhengene rundt eventuelle elementer i landskapet og vurder i hvor stor grad disse setter preg. Jo mer markerte eller viktige de er, og jo mer sentrale disse sammenhengene er eller har vært historisk eller i nåtid, desto større verdi har de.

Bruk eventuelt kunnskapen som er innhentet fra historielag, bygdelag, museer eller informasjonssentre, samt informasjon fra Sametinget og siidaen for å vurdere sammenhenger i landskapet. Jo mer sentrale disse sammenhengene har vært, og jo viktigere de er i nåtid eller har vært i historisk sammenheng, jo større verdi har de.

Tilhørighet/identitet

Tilhørigheten og identiteten kan være knyttet til historiske hendelser, tro, historiefortelling eller tradisjon. Historiske hendelser kan i noen tilfeller være knyttet til selve landskapets størrelse, utforming og geografiske plassering. Landskap knyttet til historiske hendelser kan være tingsteder (Gulating) eller krigshistoriske landskap (Narvikfjellet). Dette er landskap som har sett viktige historiske hendelser, og som har kan fortelle en nasjonalt viktig historie. Historiefortelling kan være forestillingen om Dovre som et mytisk nasjonalfjell og «Norges tak og grunnvoll».

Tilhørighet og identitet kan også være mer eller mindre sterk basert på stedet/områdets utforming, kulturelle eller populære møtesteder, kunst, næringsvirksomhet eller ulike bebygde elementer. Landskapskonvensjonen omtaler verdsetting av «hverdagslandskapet». Hverdagslandskapet, som i denne utredningen ivaretas under verdikriteriet «Tilhørighet og identitet», vurderes ut fra lokale befolkningens positive opplevelser og følelser knyttet til landskapet. Hverdagslandskapet gjør seg gjeldene opp til middels verdi på verdiskalaen, da befolkningsomfanget er utslagsgivende for å oppnå stor eller svært stor verdi.

Tilhørighet eller identitet er et immaterielt aspekt ved landskapet som kan være kjent lokalt, regionalt eller nasjonalt eller knyttet til en etnisk gruppe. Disse immaterielle aspektene kan være visuelt usynlig, og kan sjelden forklares utfra funn eller registreringer alene. Dette aspektet ved landskapet må ofte identifiseres gjennom samtaler med folk som har kjennskap til stedet og historien.

Bruk kunnskapen som er innhentet fra kommunen, historielag, bygdelag, museer eller informasjonssentre, samt informasjon fra Sametinget og siidaen for å vurdere tilhørighet og identitet knyttet til landskapet. Jo sterkere tilhørighet og opplevelse av identitet området eller stedet har, desto større verdi har det.

Visuell karakter

Visuell karakter vurderes ut fra stedets/tiltakets helhetlige visuelle fremtoning. Dette omhandler bevisst eller tilfeldig formgivning, material- og fargebruk, grad av monotoni, om området fremstår fragmentert, samt grad av lesbarhet, struktur og oversikt.

I bebygde områder skal det vurderes elementenes dimensjoner, komposisjon, rytme og evt. silhuettlinjer. Det kan da være aktuelt å utarbeide snitt og/eller en volumanalyse for å belyse dette.

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (tidl. KULA)

KULA-registeret er et landsomfattende register over kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse. KULA-registeret er et kunnskapsgrunnlag og forvaltningsverktøy for kommunene og andre myndigheter som påvirker og styrer utviklingen av landskap. Det

klargjør hvilke landskap det knytter seg nasjonale interesser til, hva som er verdiene og hvordan de bør ivaretas.

Delområder som omfatter hele eller deler av et KULA-område bør i utgangspunktet gis stor verdi. Men særlig der hvor et utredningsområde bare omfatter deler av et KULA-område kan utreder vurdere om det skal settes en lavere verdi. Dette må begrunnes godt, og det må komme klart fram hvorfor utreder har valgt en annen vurdering.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

Utvalgte kulturlandskap er særegne jordbrukslandskap med store biologiske og kulturhistoriske verdier, skapt av mennesker i samspill med naturen gjennom generasjoner. Særpreget blir tatt vare på gjennom fortsatt drift, skjøtsel og vedlikehold av områder over hele landet. Formålet med UKL er å sikre langsiktig forvaltning av utvalgte disse landskapene.

Delområder som omfatter hele eller deler av et UKL-område bør i utgangspunktet gis stor verdi. Men særlig der hvor et utredningsområde bare omfatter deler av et UKL-område kan utreder vurdere om det skal settes en lavere verdi. Dette må begrunnes godt, og det må komme klart fram hvorfor utreder har valgt en annen vurdering.

Landskapsvernområder og nasjonalparker

Landskapsvernområder og nasjonalparker er opprettet for å sikre at vi tar vare på sårbare planter, dyr og naturtyper, og at vi bevarer natur som har stor nasjonal eller internasjonal verdi. Hvilke verdier som er bakgrunnen for vernevedtaket. I enkelte områder er et sjeldent og særpreget landskap hovedbegrunnelsen for vernet, mens i andre områder er geologien eller naturmangfoldet det viktigste vernekriteriet.

Alle landskapsvernområder og nasjonalparker skal ha svært stor verdi.

Det er i utgangspunktet ikke lov å gjøre inngrep i verneområder. Alle inngrep i verneområder krever fritak fra verneforskriften og søknad til vernemyndigheten.

Verdifulle kulturlandskap

Kulturlandskap er landskap som er formet av menneskers bruk. Disse landskapene har ofte særpreg og stor artsrikdom. Norge har valgt ut 290 verdifulle kulturlandskap, fordelt over alle fylker. De utvalgte verdifulle kulturlandskapene er større områder som representerer viktige biologiske, økologiske og kulturhistoriske verdier.

Alle områder som er registrert som verdifulle kulturlandskap skal ha svært stor verdi.

Delområder som omfatter hele eller deler av verdifullt kulturlandskap bør i utgangspunktet gis stor verdi. Men særlig der hvor et utredningsområde bare omfatter deler av et verdifullt kulturlandskap kan utreder vurdere om det skal settes en lavere verdi. Dette må begrunnes godt, og det må komme klart fram hvorfor utreder har valgt en annen vurdering.

Se veiledning under verditabellen for grundigere beskrivelse av hvordan verdsettingskriteriene skal forstås og brukes.

5.5.1 Verditabell landskap

Bruk kriteriene i verditabellen for å sette verdi på delområdene. Bruk kriteriene så langt de er relevante. Tabellen skal fylles ut for hvert delområde. Bruk veiledningen under tabellen for å sikre rett forståelse av innholdet i hvert kriterium.

Tabellen lister opp kriteriene viser verdiene som kan finnes innenfor et delområde, og skal fange opp de helhetlige og de visuelle aspektene ved både naturgeografiske og kulturelle verdier. Kriteriene skal utdype og forsterke hverandre. **Dersom ett kriterium får stor eller svært stor verdi, skal det være utslagsgivende for total score.** Dette betyr at kriteriene kun kan forsterke hverandre, men at kriterier med lav verdi ikke kan trekke ned høy verdi. For eksempel vil et landskap uten inngrep få en total verdi på svært stor, selv om det ikke er noen distinkte elementer i området. Stor verdi kan altså ikke trekkes ned i verdi. Den kan kun forsterkes av de andre kriteriene.

Dersom et delområde inneholder et allerede verdsatt område, for eksempel et verneområde, skal verdien for verneområdet brukes for hele delområdet. Alternativt bør verneområdet avgrenses som et eget delområde.

Verdi-kriterier	Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
Inngreps-grad	Områder uten innslag av natur.	Naturpreget, men med overvekt av menneskelig aktivitet, bebyggelse og infrastruktur.	Noe inngrep Sammenhengende naturområde i lokal skala. Naturpreget med spredt bebyggelse og infrastruktur.	Få inngrep Stort sammenhengende naturlandskap i regional skala. Naturlandskap hvor det f.eks er enkelte bygninger og kraftledninger.	Uten inngrep Stort sammenhengende naturlandskap i nasjonal skala. Landskap som ikke, eller i svært liten grad, er preget av menneskelig aktivitet, bebyggelse og infrastruktur.
Natur-variasjon	Naturlandskap uten variasjoner	Naturlandskap med lite variasjon	Naturlandskap med noe naturvariasjon og flere landskapstyper	Naturlandskap med stor naturvariasjon over korte avstander og med høyt antall landskapstyper	Naturlandskap med svært stor naturvariasjon over korte avstander og med høyt antall landskapstyper.
Distinkte elementer	Landskap uten distinkte landskapselementer.	Landskapstype eller landskapselement som er synlig, men uten	Landskapstype eller landskapselement som har stor betydning for	Karakteristisk landskapstype eller landskapselement som setter tydelig	Karakteristisk landskapstype eller landskapselement som

		spesiell betydning for landskapet.	landskaps-karakteren.	preg på landskapet.	definerer landskapet.
Mangfold	Landskap uten variasjon av natur- og kultur-verdier	Landskap med variasjon med innhold av v en eller få elementer fra natur, friluftsliv, kultur og landbruk	Landskap som er mangfoldig og har et tydelig preg av flere elementer fra natur, friluftsliv, kultur og landbruk	Landskap som er svært mangfoldig med et markant preg av elementer fra både natur, friluftsliv, kultur og landbruk	Landskap som er svært mangfoldig med et og unikt markant preg, av elementer fra både natur, friluftsliv, kultur og landbruk
Særpreg	Vanlig forekomme nde landskap uten særpreg	Vanlig forekommende landskap med noe særpreg	Særpregede landskap med flere innslag av eksempelvis, inngrep, arealbruk bebyggelse og elementer som forstyrrer særpreg	Særpregede landskap med få, ikke dominerende, negative brudd og/eller kontraster	Unike og intakte, særpregede landskap
Sammen-henger	Landskap uten kjente sammenhen ger mellom elementer eller historiske spor.	Landskap med sammenhenger mellom elementer eller historiske spor som er viktige kun i lokal sammenheng	Landskap med sammenhenger mellom elementer eller historiske spor som er viktige i regional sammenheng	Landskap med sammen-henger mellom elementer eller historiske spor som er viktige i regional sammenheng	Landskap med tydelige sammenhenger mellom elementer eller historiske spor som er viktige i internasjonal eller nasjonal sammenheng
Tilhørighet/ identitet	Områder som det ikke er knyttet spesiell tilhørighet til	Områder med betydning for en bydel eller mindre gruppe, «hverdagslandska pet»	Områder med lokal betydning, hverdagslandska pet	Områder med regional betydning	Områder med internasjonal/- nasjonal betydning
Visuell karakter	Landskapet domineres av tilfeldighet, fragmentering, monoton og/eller uoversiktlig-het	Landskapet er ubalansert, til dels uoversiktig, mindre strukturert, og har svake sammenhenger i utforming	Landskapet fremstår balansert, lesbart, oversiktig, og strukturert	Landskapet preges av bevisst formgiving, farge- og materialbruk, lesbare sammenhenge r og godt totalinntrykk	Landskapet preges av bevisst og gjennomført formgiving, farge- og materialbruk, god lesbarhet, logiske sammenhenger, og har et unikt visuelt totalinntrykk
Områder som er verdsatt - delområder som inneholder hele eller deler av følgende områder skal ha følgende verdi:					
Landskaps-vern-områder og nasjonal-parker					Alltid svært stor verdi
Kulturmiljøer og landskap av nasjonal interesse				Alltid stor verdi	

(tidligere KULA)					
Utvalgte kulturlandskap i jordbruket				Alltid stor verdi	
Verdifulle kulturlandskap				Alltid stor verdi	
Samlet verdi					
Begrunnelse for samlet verdi					

Tabell 2: Verditabell for landskap

Sett verdi på hvert delområde ved bruk av kriteriene i verditablellen.

Det er ikke anledning til å endre verdikategori. Eksempelvis kan ikke verdien av et verneområde reduseres fra svært høy verdi til høy verdi selv om området fremstår som noe forringet.

Utredningen bør imidlertid synliggjøre kvaliteten på området som vurderes. Vurder derfor verdien innenfor verdikategorien og beskriv om delområdet ligger i øvre eller nedre del av verdikategorien. Dette kan synliggjøres ved bruk av skyvelinjalen, hvor pilen markerer hvordan verdisettingen vurderes innenfor verdikategorien.

Figur 2: Skyvelinjal viser verdsetting innenfor en verdikategori

Verdisettingen skal alltid begrunnes. Forklar valg som er gjort og hva som har påvirket verdisettingen.

Forklaring på verdiskalaen

Verditabellen er delt inn i en femdelt skala fra uten betydning til svært stor verdi.

Verdi	Farge	Beskrivelse
Uten betydning		Landskap uten, eller med få, visuelle verdier, og liten betydning både i regional og lokal sammenheng
Noe verdi		Vanlig forekommende landskap. Landskap av lokal betydning.
Middels verdi		Landskap av regional betydning og/eller betydning over gjennomsnittet i lokal sammenheng.
Stor verdi		Landskap av nasjonal betydning, eller betydning over gjennomsnittet i regional sammenheng
Svært stor verdi		Landskap av internasjonal eller nasjonal betydning.

Tabell 3: Forklaring på verdiskalaen

5.5.2 Verdikart

Verdsett og fremstill alle delområder på et verdikart.

Verdikartet skal dekke influensområdet. A skal fargelegges i henhold til tabellen som viser anbefalt fargebruk på verdikart.

	Anbefalt signatur	RGB-farge ³⁹ /strektykkelse
Avgrensning av området	-----	Sort stiplet linje
Uten betydning		217,217,217
Noe verdi		255,254,55
Middels verdi		254,192,45
Stor verdi		253,112,50
Svært stor verdi		175,15,15

Tabell 4: Fargesetting og fargekoder for å sette fager på et verdikart.

Gjør en konkret vurdering av hvor transparent fargen på det enkelte delområdet skal være.

Bruk fortrinnsvis et gråtonekart som bakgrunnskart. Fargekart eller flyfoto vil påvirke fargefremstillingen til det enkelte delområdet, og det kan bli store avvik fra de opprinnelige fargekodene for verdi.

5.6 Vurdere påvirkning

Bruk påvirkningstabellen under for å vurdere påvirkning. Begrunn vurderingen av påvirkningsgrad, slik at det går frem hvilke kriterier det er lagt vekt på.

Påvirkning er et uttrykk for endringer i det berørte området. Påvirkning på landskapet handler om

- hvordan verdiene i landskapet påvirkes, og
- hva som forringer eller forbedrer verdiene i landskapet, og
- hvordan landskapskarakteren eventuelt endres som følge av dette

Vurder om og hvordan planen eller tiltaket påvirker verdiene som var utslagsgivende for verdsettingen av landskapet, eller hvordan de påvirker landskapskarakteren. Forhold som kan påvirke landskapsverdiene og landskapskarakteren er:

- Synlighet
- Karakterendring
- Fragmentering
- Skala
- Formgivning
- Tilhørighet/identitet

Synlighet

Synlighet er knyttet til om tiltaket medfører visuelt endret fremtoning i landskapet, og/eller medfører skjemmende inngrep.

Lag synlighetskart eller visualiseringer, og eventuelt landskapssnitt, for å vurdere hvor synlig et tiltak blir. Vurder både nær- og fjernvirkning av tiltaket innenfor influensområdet. Hvor mange visualiseringer og/eller snitt av tiltaket som er nødvendig, og hva som er formålstjenlig detaljgrad, må tilpasses nivå på utredningen og avhenger av tiltakets omfang og synlighet (eksponeringspotensiale).

Ved vurdering av synlighet i form av fjernvirkning, menes i denne sammenheng synlighet fra valgt standpunkt i omgivelsene/influensområdets ytterkanter med siktlinjer inn mot tiltaket. Det kan også benyttes dataperspektiver/ trådmodeller, todimensjonale animasjoner eller tredimensjonale terrengmodeller. Råd om bruk av disse verktøyene er gitt i NVE-veileder 5/2007: «Visualisering av planlagte vindkraftverk».

Fragmentering

Fragmentering er knyttet til om planen eller tiltaket bryter viktige landskaps-sammenhenger, eller om planen eller tiltaket forringer eller ødelegger kvaliteter knyttet til helhet, struktur og/eller lesbarhet.

Fragmentering kan være at bygninger, anlegg eller veier bryter opp infrastruktur eller områder med enhetlig bebyggelsespreg, eller stykker opp naturlige sammenhenger i landskapet som grøntkorridorer eller vassdrag. Utstrakt fragmentering gir et rotete inntrykk, og dårlig lesbarhet.

Skala

Skala er knyttet til om planen eller tiltaket er tilpasset landskapets skala, eller om det dominerer eller er i brudd med landskapets skala.

For eksempel vil utbygging av store industribygg eller høyhus bryte med landskapets skala dersom området i dag består av småhusbebyggelse. Et storskala landskap kan absorbere store dimensjoner hvis tiltakets linjeføring og form ikke bryter med linjer og former i landskapet.

Formgivning

Formgivning er knyttet til om tiltaket har et balansert uttrykk, og er bevisst tilpasset landskapets linjer, visuelle elementer, dimensjoner og farge- og materialbruk.

Formgivning handler om å tilpasse utbyggingsprosjektet til landskapet, gjennom å forme terreng eller elementer i landskapet, vegetasjonsbruk, eventuelt redusere synligheten, og/eller tilføre nye kvaliteter.

God formgivning kan ikke i seg selv hindre negativ påvirkning dersom en plan eller tiltak ikke sees i sammenheng med omgivelsene og endrer landskapskarakteren eller bryter med landskapets skala på en negativ måte. Grad av positivt eller negativt utslag for formgiving avhenger også av dagens situasjon og utgangspunktet før gjennomføring av tiltaket. Hvis området får verdi «uten betydning», vil god utforming kunne gi stor positiv påvirkning. Hvis området er gitt stor verdi skal det mye til for at formgiving av det nye tiltaket fullt ut kan kompensere for tapet av denne verdien. Men god formgivning og tilpasning vil uansett i en eller annen grad redusere de negative konsekvensene av utbyggingen.

Utfordringer ved denne påvirkningskategorien er hva man sammenligner nåsituasjonen med. Detaljgrad, kvalitet og type fremstilling av illustrasjoner og visualiseringer er et kritisk punkt. Utreder må se på illustrasjoner og visualiseringer med et kritisk blikk og ta høyde for detaljeringsgrad og kunstnerisk tolkning. Utreder må fri seg fra effektbruk, men forholde seg til volumer, dimensjoner, silhuettlinjer, eksponerte flater, og eventuell materialbruk og fargebruk. Utreder må så langt det er mulig gjøre seg kjent med, og tolke i hvilken grad innholdet i fremstillingene er utslag av bevisste og grunngitte valg, og hva som er tolkning og kunstnerisk fremstilling.

Fargebruk kan være spesielt vanskelig å vurdere, da det kan villedes i like stor grad som å illustrere et reelt fremdriftsbilde. Fargenes uttrykk og valør avhenger av lyset på stedet, morgen og kveld, og gjennom året, samt størrelse på flater og volum som er gitt farge. Kompetent fargebruk kan være vesentlig for avbøtende tiltak og fremtoning, og er derfor viktig å ta høyde for med tanke på påvirkning der dette er bevisst brukt for å oppnå en type framtoning i landskapet.

Gjør rede for om det finnes bestemmelser og/eller føringer som er bestemmende for utformingen av tiltaket. Bestemmelser kan styre eksempelvis fargebruk, dimensjoner, volum, terrengtilpasning, vegetasjonsbruk med mer. Det kan også være bestemmelser som omhandler hva som ikke er tillatt. Utredningen skal gi grunnlag for bestemmelser, og det er viktig at forutsetningene fra utredningen videreføres i bestemmelsene. **Det er kun tiltak/formgivning som er tatt inn i bestemmelsene som kan legges til grunn for vurdering av påvirkning og konsekvens.**

Det må gå frem av utredningen hvor stor betydning formgivning har for vurdering av påvirkning, og hvordan påvirkning og konsekvens vil bli dersom formgivingen ikke gjennomføres som forutsatt i utredningen.

Tilhørighet/identitet

Tilhørighet og identitet handler ofte om historie, kultur, tro og tradisjon, men skal også behandle påvirkning på opplevelser og følelser tilknyttet stedets utforming, og eventuelt innslag av kunst, og om det er et populært møtested eller viktig eller kontroversiell næringsvirksomhet

Påvirkning i denne sammenheng kan for eksempel være nye bygg som hindrer utsikt til markante landskapsformer, varder eller hellige fjell, veier som bryter opp historiske ferdselsruter eller at kjære møtesteder for lokalbefolkningen fjernes eller får en ny brukergruppe

Et tiltak kan også tilføre ny identitet, ved å for eksempel gjenskape tapte arenaer for kulturelle virksomhet, lage nye møtesteder eller markere viktig historie i området som til nå ikke har vært synlig, eller åpne for utsikt til vitaliserende natur eller landskapselementer.

5.6.1 Påvirkningstabell

Bruk kriteriene i påvirkningstabellen for å vurdere påvirkning. Vurder påvirkning på de forhold som er relevante for vurdering av verdi.

Påvirkningstabellen har en femdelt skala fra forbedret til sterkt forringet. Tabellen viser kriterier for å vurdere omfang av påvirkning vurdert mot verdier som bli påvirket og hvordan landskapskarakteren er endret. For hver påvirkningsgrad er det tilstrekkelig at ett kulepunkt oppfylles.

Påvirknings-faktorer	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Synlighet	Tiltaket er istandsatt slik at det faller naturlig inn i landskapsbildet. Tiltaket fremhever landkapskvaliteter innen planområdet og/eller i omgivelsene. Tiltaket har blitt et positivt blikkefang Tiltaket medfører istandsetting av ødelagt/sterkt forringet landskap	Tiltaket har samme fremtoning i landskapsbildet som før inngrepet.	Tiltaket medfører noe økt synlighet i brudd med tiltakets nære omgivelser Tiltakets fjernvirkning er liten eller ikke påvirket	Tiltaket medfører vesentlig økt synlighet i landskapet i nære omgivelser Tiltakets fjernvirkning er negativ i noen grad i form av skjemmende inngrep og/eller bygde elementer	Både tiltakets nær- og fjernvirkning er vesentlig negativ, og skjømmer landskapet visuelt i stor grad i form av skjemmende inngrep og/eller bygde elementer
Fragmentering	Tiltaket skaper nye eller bygger opp ødelagte landskapsammenhenger, og/eller fremhever kvaliteter knyttet til helhet, struktur og lesbarhet	Tiltaket medfører ikke endringer i landskapsammenhenger eller kvaliteter knyttet til helhet, struktur eller lesbarhet	Tiltaket bryter delvis med landskapsammenhenger Tiltaket medfører noe forringelse av kvaliteter knyttet til helhet og	Tiltaket bryter landskapsammenhenger Tiltaket skaper et uryddig og uoversiktlig landskap i utredningsområdet	Tiltaket bryter viktige landskapsammenhenger innad og ut over utredningsområdet Tiltaket skaper et uryddig og uoversiktlig

			struktur, og har dårlig lesbarhet		landskap uten struktur
Skala	Tiltaket har en god tilpasning til skalaen i landskapet, eller framhever denne	Tiltaket er tilpasset skalaen i landskapet, eller er underordnet denne	Tiltaket dominerer noe over landskapets skala, og/eller er ikke tilpasset landskapets skala	Tiltaket dominerer i stor grad, og/eller er i brudd, over landskapets skala	Tiltaket dominerer over landskapets skala, og/eller er i vesentlig brudd med landskapets skala
Formgivning	Tiltaket tilfører verdi til et monotont eller forringet landskap. Tiltaket er forankret i landskapet ved hjelp av formgivning, farge- og materialbruk, og har et balansert uttrykk	Tiltaket har samme formspråk som førsituasjonen	Tiltaket gir et ubalansert inntrykk. Tiltaket har tilfeldig formgivning og materialbruk. Tiltaket bidrar til et monotont eller uryddig inntrykk.	Tiltaket mangler bevisst formgivning, farge og/eller materialbruk. Tiltaket bidrar til et monotont eller kaotisk inntrykk	Tiltaket mangler forankring i landskapet, og formgivning, farge og/eller materialbruk er uheldig Tiltaket gir et monotont eller kaotisk inntrykk.
Tilhørighet/ identitet	Tiltaket ivaretar og/eller forsterker tilhørighet/identitet i området Tiltaket har gitt nytt og positivt innhold til et ubetydelig eller negativt ladet sted	Tiltaket medfører ingen endring av tilhørighet, identitet eller brukeropplevelse, gjenskap eller kompensert	Tiltaket fører til at tilhørighet, identitet eller brukeropplevelse er noe brutt eller forstyrret	Tiltaket fører til at tilhørighet identitet eller brukeropplevelse er brutt eller forstyrret i en slik grad at dagens referanser ikke er gjenkjennbare Tiltaket fremstår uten sammenheng med historisk og/eller følelsesmessig tilhørighet og identitet	Tiltaket har ødelagt tilhørighet, identitet eller brukeropplevelse Tiltaket oppleves som fremmed i landskapet
Samlet påvirkning					

Tabell 5: Påvirkningstabell landskap

For å sette en riktig konsekvensgrad i konsekvensvifta er det også viktig å vurdere påvirkningsgrad innenfor påvirkningskategoriene. Synliggjør dette ved bruk av skyvelinjalen:

Figur 3: Skyvelinjal brukes for å vurdere påvirkningsgrad innenfor påvirkningskategoriene.

Varig og midlertidig påvirkning

Vurder kun påvirkning for varige endringer i landskapet. **Varig påvirkning** kan være både forringelse og forbedring av landskap. Med varig forringelse av landskap menes både irreversible inngrep og landskapsendringer. Varig påvirkning kan følge både av midlertidige tiltak i anleggsperioden og av det ferdige tiltaket. Med varig påvirkning menes endringer og/eller forringelse som varer over 10 år.

Beskriv midlertidige virkninger knyttet til anleggsfasen. Disse virkningene skal ikke inkluderes i vurdering av påvirkning. Det må komme klart frem hva som er med i vurdering av varig påvirkning. Areal som midlertidig brukes i anleggsperioden og ikke kan tilbakeføres til den tilstanden det hadde før inngrep, må som hovedregel behandles som en del av den varige påvirkningen for landskapet.

Midlertidige virkninger kan for eksempel være parkområder, landbruksareal eller gatesteinstorg som i anleggsfase fjernes, men tilbakeføres til opprinnelig tilstand etter endt tiltak.

5.6.2 Endring av planen for å unngå eller begrense virkninger

Dersom konsekvensutredningen viser at planen eller tiltaket har negative virkninger for friluftsliv bør det vurderes tiltak for å unngå eller redusere miljøskaden. Endringer og tilpasninger som inkluderes i planforslaget, og fastsettes gjennom plankart og bestemmelser kan legges til grunn for vurdering av påvirkning.

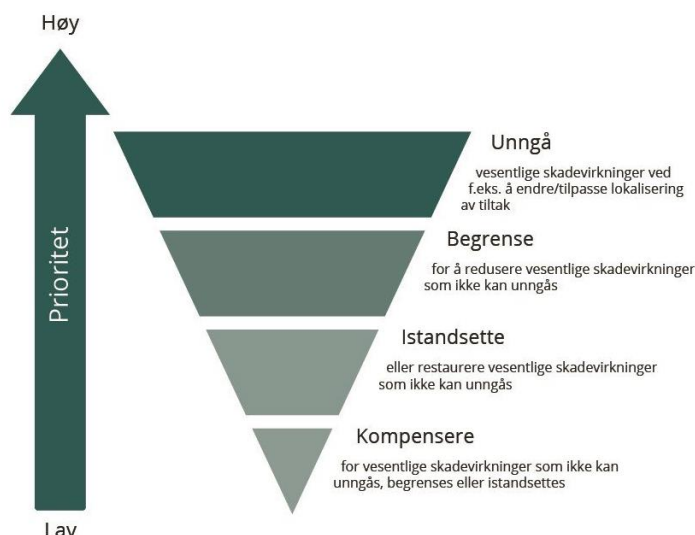
I konsekvensutredningen skal det beskrives hvilke tiltak som er vurdert, og hvilke tiltak som er innarbeidet i planen. **Det er kun tiltak som er sikret gjennom plankart og bestemmelser, eller gjennom prosjektsøknaden, som kan legges til grunn for vurdering av påvirkning.**

Vurdering av påvirkning og konsekvensgrad kan ikke justeres ned dersom planforslaget ikke justeres, og det ikke er sikret gjennomføring av konkrete tiltak i kart og bestemmelser. Eksempelvis er det ikke tilstrekkelig med en planbestemmelse som sier at "det bør så langt det er mulig ikke hugges trær i området". En slik bestemmelse sikrer ikke at vegetasjonen i området faktisk blir bevart. Imidlertid kan en byggeforbudssone som er regulert inn i plankartet legges til grunn for vurdering av påvirkning, hvis det også står i bestemmelsene at det ikke er tillatt å fjerne vegetasjon eller gjøre inngrep innenfor området. Dersom det er avbøtende tiltak som skal gjennomføres for å begrense negativ påvirkning, må det tas inn rekkefølgebestemmelser i planen som sikrer at disse tiltakene blir gjennomført.

Det kan likevel foreslås flere skadebegrensende tiltak enn de som inkluderes i planforslaget. Slike tiltak bør beskrives i presentasjonen av konsekvensutredningen. Se punkt 1.7.5.

Tiltakshierarkiet

Konsekvensutredningen skal beskrive de tiltakene som er planlagt for å unngå, begrense, istandsette og om mulig kompensere vesentlig negative virkningen for miljø og samfunn, både i bygge- og driftsfasen. Dette fremgår av § 23 i KU-forskriften.

Figur 4: Presentasjon av tiltakshierarkiet. Det bør først vurderes tiltak for å unngå negativ konsekvens. Deretter vurderes tiltak for å begrense eller istandsette skade på landskapet.

Det bør først vurderes tiltak for å unngå miljøskade. Dette kan innebære en vurdering av endret lokalisering av tiltaket. Å finne nye arealer til utbygging er først og fremst er relevant i overordnede planer. For reguleringsplaner finnes det ofte ikke alternative utbyggingsarealer. Det kan likevel være mulig å unngå forringelse av landskapet innenfor et utbyggingsområde ved å endre plassering av bygninger eller inngrep.

Dersom det ikke er mulig å unngå negative virkninger, bør det vurderes tiltak for å begrense de negative virkningene.

Slike tiltak kan være endring eller tilpasning av utbyggingen innenfor planområdet, ved endret plassering av bebyggelse, eller ved å sette av arealer innenfor utbyggingsområdet som ikke skal bebygges. Eksempelvis kan det settes av en et grøntareal med vegetasjon som fungerer som visuell skjerm, eller tas inn bestemmelse om kotehøyde, som begrenser høyden på ny bebyggelse.

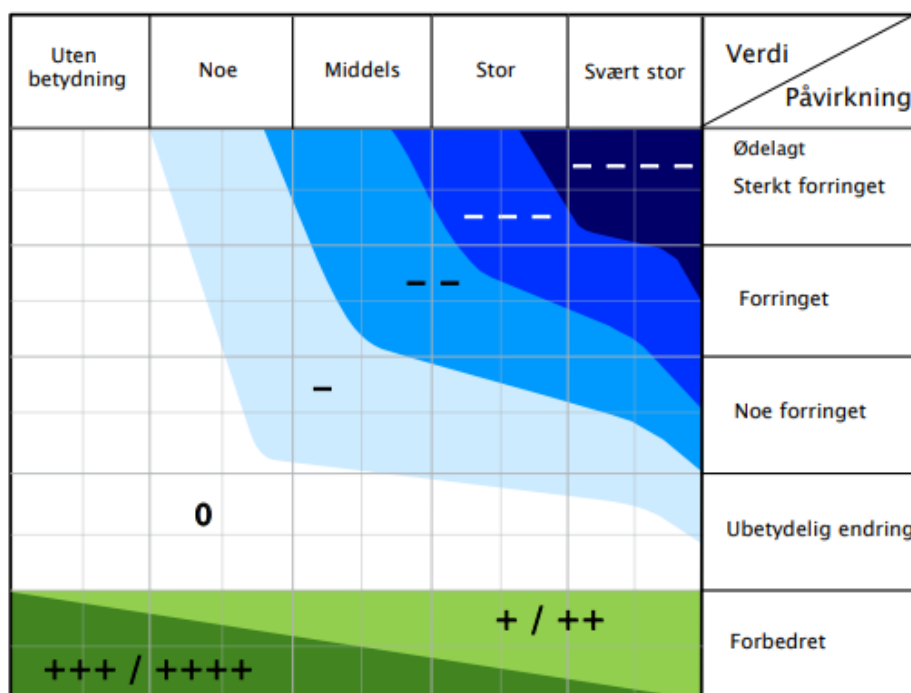
Dersom det ikke er mulig å begrense de negative virkningene, skal det vurderes tiltak for å istandsette arealer. Dette er spesielt aktuelt for anleggsarealene. Anleggsbelter, fyllinger, skjæringer og andre anleggsarealer bør så langt det er mulig istandsettes og revegeteres. Gjennomføring av slike tiltak må beskrives.

Dersom det ikke er mulig å unngå eller begrense skade kan det vurderes kompensierende tiltak. Kompensasjon skal imidlertid bare vurderes dersom det fremdeles gjenstår vesentlige negative virkninger etter at tiltak for å unngå, begrense eller istandsette er vurdert. Kompensasjon er altså siste utvei.

5.7 Sette konsekvens

Sett konsekvens for hvert delområde. Bruk konsekvensvifta til å vise konsekvens.

Konsekvensgraden kommer fram ved å sammenstille verdivurderingen med vurderingen av tiltakets påvirkning i en konsekvensvifte.

Figur 6: Konsekvensvifte. Plassering i konsekvensvifta kan ikke endres basert på faglig skjønn.

Konsekvensvifta er bygget opp slik at delområder med stor og svært stor verdi kan oppnå mest negativ konsekvensgrad.

De mest positive konsekvensgradene, stor (3 pluss) eller svært stor (4 pluss) positiv konsekvens, brukes i hovedsak for områder eller delområder med lav, ubetydelig eller noe verdi. Her kan avbøtende tiltak, som restaurering eller istandsetting, forbedre landskapet.

Konsekvensgraden bestemmes av den underliggende fargen i konsekvensvifta i det punktet hvor et delområdes verdi treffer vurdert påvirkning. Plassering i konsekvensvifta kan ikke endres basert på faglig skjønn. Hvis forhold endrer seg, må det gjøres nye vurderinger av verdi og omfang for delområdene og ny sammenstilling i konsekvensvifta.

Fargene i konsekvensvifta er beskrevet i figuren under.

Skala	Konsekvensgrad	Forklaring
----	Svært alvorlig konsekvens	Den mest alvorlige konsekvensen som kan oppnås for området. Gjelder kun for områder med stor eller svært stor verdi.
---	Alvorlig konsekvens	Alvorlig konsekvens for området.
--	Betydelig konsekvens	Betydelig konsekvens for området.
-	Noe konsekvens	Noe konsekvens for området.
0	Ubetydelig konsekvens	Ingen eller ubetydelig konsekvens for området.
+ / ++	Noe/betydelig positiv konsekvens	Forbedring (+) eller betydelig forbedring (??)
+++ / ++++	Stor/svært stor positiv konsekvens	Stor forbedring (+++) eller svært stor forbedring (++++). Brukes i hovedsak der områder med ubetydelig eller noe verdi får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket.

Tabell 6: Forklaring på fargene i konsekvensvifta

Alle delområder kan illustreres i samme konsekvensvifte for å få en visuell framstilling av de ulike områdenes konsekvenser. For tiltak med et stort antall delområder må den visuelle framstillingen tilpasses omfanget, evt. framstilles i tabell.

5.7.1 Sammenstille konsekvens

Sammenstill konsekvens for alle delområder.

Konsekvensen av et alternativ baserer seg på en sammenstilling av alle konsekvensgradene fra de ulike delområdene. De tiltakene/planene som ikke har delområder, har ikke behov for sammenstilling og kan gå videre til rangering av alternativer.

Sammenstillingen er ikke en matematisk oppgave, men en vurdering av hvilken konsekvensgrad som er best representativ for hvert alternativ. Sammenstilt konsekvens skal begrunnes, avveininger som er gjort i tilfeller hvor det ikke er en tydelig konsekvensgrad må beskrives. I utgangspunktet bør høyeste konsekvensgrad gjelde i tilfeller hvor det uavgjort eller ingen konsekvensgrad utpeker seg. Som hovedregel skal ikke konsekvensgraden settes lavere enn den alvorligste konsekvensgraden, hvis et delområde har fått en av de tre øvre konsekvensgradene, kritisk, svært alvorlig eller alvorlig. I enkelte tilfeller kan dette imidlertid slå feil ut, for eksempel der et svært lite delområde har fått alvorlig konsekvens, mens de øvrige delområdene "bare" har noe negativ konsekvens. I slike tilfeller må utreder vurdere om det blir feil å la det lille delområdet dominere konsekvensgraden for hele planalternativet. Det er likevel viktig at delområder med alvorlig konsekvens ikke "utjevnes" av delområder med mindre alvorlig konsekvens.

For å vurdere samlet vurdering for landskap skal følgende kriterier benyttes:

Konsekvensgrad	Kriterier for samlet vurdering
Kritisk negativ konsekvens	Tiltaket medfører kritisk skade på landskapet innenfor influensområdet. Brukes kun for områder med registreringskategorier som er gitt stor eller svært stor verdi. Overvekt av delområder med konsekvensgrad svært alvorlig konsekvens (4 minus)
Svært stor negativ konsekvens	Konsekvensgrad svært stor negativ betyr at gjennomføring av alternativet medfører forringelse eller ødeleggelse av nasjonalt viktig landskap. Brukes kun for områder med registreringskategorier som er gitt stor eller svært stor verdi. Overvekt av delområder med konsekvensgrad alvorlig konsekvens (3 minus). Flere delområder har konsekvensgrad svært alvorlig (4 minus)
Stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører stor konsekvens for landskapet innenfor influensområdet. Overvekt av delområder med konsekvensgrad betydelig (2 minus) Flere delområder med konsekvensgrad alvorlig (3 minus) Ett delområde kan ha konsekvensgrad svært alvorlig
Middels negativ konsekvens	Tiltaket medfører betydelig konsekvens for landskapet innenfor influensområdet Overvekt av delområder har konsekvensgrad noe konsekvens (1 minus). Flere delområder har konsekvensgrad betydelig (2 minus) Ett delområde kan ha konsekvensgrad alvorlig (3 minus) Ingen delområder er gitt svært alvorlig konsekvensgrad.
Noe negativ konsekvens	Tiltaket medfører noe konsekvens for landskapet innenfor influensområdet. Lite konflikt med landskap innenfor influensområdet. Delområder har lave konsekvensgrader Overvekt av konsekvensgrad noe konsekvens (1 minus) og ubetydelig konsekvens (0). Maks ett delområde kan ha konsekvensgrad betydelig (2 minus) Ingen delområder er gitt konsekvensgrad svært alvorlig (4 minus) eller alvorlig (3 minus).
Ubetydelig konsekvens	Tiltaket/alternativet vil ikke medføre vesentlige endringer for landskapet i 0-alternativet. Overvekt av ubetydelig konsekvens (0) Ett delområder kan inneholde konsekvensgrad noe konsekvens (1 minus) Ingen delområder er gitt svært alvorlig (4 minus), alvorlig (3 minus) eller betydelig (2 minus) konsekvensgrad.
Positiv konsekvens	Benyttes i områder som er gitt ubetydelig eller noe verdi som får noe eller betydelig verdiøkning som følge av tiltaket. Tiltaket/alternativet er en forbedring for landskapet i forhold til 0-alternativet. Overvekt av delområder med positiv konsekvensgrad (1 eller 2 pluss) Kan kun inneholde delområder med noe negativ konsekvensgrad Delområder med noe negativ konsekvensgrad (1 minus) oppveies klart av områdene med positiv konsekvensgrad.
Stor positiv konsekvens	Benyttes i områder som er gitt ubetydelig eller noe verdi som får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket. Stor forbedring for landskapet i forhold til 0-alternativet. Overvekt av delområde med svært stor miljøforbedring (4 pluss). Overvekt av delområder med svært positiv konsekvensgrad. Kan kun inneholde delområder med lav negativ konsekvensgrad, delområder med negative konsekvensgrad oppveies klart av områdene med positiv konsekvensgrad.

Tabell 7: Kriterier for vurdering av samlet konsekvens for landskap

5.7.2 Rangering av alternativer

Samlet konsekvens gir grunnlag for rangering av alternativer. Alternativene rangeres fra lavest til høyest konsekvens hvor det alternativet som blir rangert som nummer 1 gir minst konsekvenser for landskap sammenlignet med de andre alternativene.

Dersom flere alternativ får lik konsekvens, kan de rangeres likt. I mange tilfeller kan lik rangering være riktig, men før alternativ rangeres likt må utreder bruke faglig skjønn og spesielt se på hvilke verdier og eventuelle sammenhenger som blir berørt. Er det fortsatt ingenting som kan skille alternativene, er lik rangering riktig. Rangering og konsekvensgrad for de ulike fagtemaene blir med videre til sammenstilling av alle fag.

Rangering av alternativ gjøres i hovedsak ut fra samlet konsekvensgrad. Likevel kan faglig skjønn og kunnskap om verdiene som ligger til grunn for den samlede konsekvensen endre rangeringen. Dersom rangering endres fra det som framstår logisk ut ifra konsekvensgrad må dette begrunnes godt, i tillegg må det framkomme hvilke verdier som er vektlagt for å endre på rangeringen kun basert på samlet konsekvensgrad.

I henhold til tabell 7 i kap. 1.6.1 vil et delområde med svært høye verdi gi et alternativ en samlet høy konsekvens, selv om de andre delområdene har lave verdier. Samtidig kan et annet alternativ ha samlet høy konsekvens på grunn av flere ulike delområders jevnt over høye verdier. I slike tilfeller kan fagutreder begrunne at sistnevnte rangeres lavere, fordi alternativet vil berøre/ødelegge flere delområder med høy verdi.

5.7.3 Vurdere usikkerhet

I KU-forskriften § 23 står det at konsekvensutredningen skal ha en beskrivelse av de viktigste usikkerhetsfaktorene ved utredningen. Alle kilder til usikkerhet skal synliggjøres og vurderes.

Beskriv hvordan kunnskapen er hentet inn. Beskriv hva som er gjort, og minst like viktig: hva som ikke er gjort. En god konsekvensutredning skal gjøre det mulig for høringsinstansene å vurdere kvaliteten.

Gjør rede for om utredningen er basert på eksisterende kunnskap eller er det gjort nye kartlegginger og feltundersøkelser.

Beskriv hvilken metode som er brukt for å hente inn kunnskap. Der det er brukt anerkjent metodikk, skal det henvises til dette.

List opp kildene som er brukt i beskrivelser og vurderinger i rapporten. Vurder kvaliteten på datamaterialet. Årstall for siste kartlegging og kilden til registreringene er eksempel på informasjon som kan belyse kvaliteten på datamaterialet.

5.7.4 Vurdere samlet belastning

Summen av mange små inngrep kan medføre at den samlede belastningen for landskapsområdene blir for stor.

Bruk kunnskapen om andre planer og tiltak i regionen (se punkt 1.2.8) til å vurdere den samlede belastningen for landskapene i regionen blir for stor.

Eksempelvis kan utbygging av et nytt næringsareal i et verdifullt og inngrepsfritt fjordlandskap medføre noe forringelse isolert sett, mens det kan ha en stor negativ påvirkning på fjordlandskapene i regionen, dersom dette fjordlandskapet er et av få gjenværende inngrepsfrie fjordlandskapene i regionen. Dermed blir den samlede belastningen på denne typen landskap i regionen stor.

Et annet eksempel kan være et mangfoldig kulturlandskap. Kulturlandskapene i regionen er allerede under stort press på grunn av utbygging. Det planlagte tiltaket vil ikke i seg selv føre til direkte nedbygging av kulturlandskapet, men vil føre til at kulturlandskapet ikke lenger henger sammen med den gamle seterbebyggelsen. Påvirkningsgraden vurderes dermed som noe forringet. Men dersom det planlagte tiltaket kun er ett av flere planlagte tiltak, og kulturlandskapene og landskapsmangfoldet i regionen er under stort press, vil ethvert nytt tiltak redusere sammenhengene og mangfoldet, og forringe landskapskarakteren i området.

5.7.5 Vurdering av Europarådets landskapskonvensjon

Den Europeiske landskapskonvensjonen beskriver landskap "et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkning fra og samspill mellom naturlige og/ eller menneskelige faktorer».

Temaet landskap omfatter altså som alle typer områder fra villmarkspregete områder, åpent hav og kyst, til jordbrukslandskap med inn- og utmark, skogsbygder, tettsteder og urbane miljøer.

For å få en slik helhetlig vurdering av landskapet må utredning av landskap suppleres med vurderinger fra andre fagutredninger. Landformene i landskapet utredes under fagtema naturmangfold, og kulturlandskapet utredes under fagtema kulturmiljø. For å kunne gjøre en helhetlig vurdering av landskap i henhold til landskapskonvensjonen (se punkt 1.8.5) er det viktig at den som utreder landskap får tilgang til utredningene av naturmangfold og kulturmiljø.

5.7.6 Indirekte virkninger

Miljøvirkninger som ikke følger direkte av tiltaket eller planen, kalles indirekte virkninger. For eksempel kan en plan for omlegging av en ny veg føre til ønske om etablering av næringsvirksomhet i tilknytning til vegkryss og avkjøringsramper. Etablering av nye næringsområder kan på sikt føre til behov for utvidelse av næringsarealene og ønske om utvidelse av tilkomstveger.

Indirekte virkninger er imidlertid ofte kompliserte å dokumentere og beskrive. De kan være usikre og koblet til forhold som ligger utenfor tiltaket som vurderes.

Indirekte virkninger skal derfor kun beskrives i en kort tekst. De skal ikke legges til grunn for vurdering av påvirkning og konsekvens.

5.8 Presentere fagutredning: Rangere og konkludere

Gi en kortfattet beskrivelse av hvilke konsekvenser utbyggingsforslaget vil ha for landskap.

Denne beskrivelsen brukes som utgangspunkt for å lage en sammenstilling av alle fagutredningene i et ikke-teknisk sammendrag av konsekvensutredningen (se eget kapittel om sammenstilling av alle konsekvensutredningene).

Oppsummeringen må synliggjøre de viktigste momentene fra landskaptemaet, og må minimum inneholde:

- kort beskrivelse av verdier
- kort beskrivelse av påvirkning, og eventuelt hvilke tilpasninger og tiltak som er gjort i planen for å begrense negativ påvirkning
- kort beskrivelse av konsekvens
- rangering av alternativ
- vurdering av usikkerhet, og eventuelt behov for ytterligere undersøkelser

5.8.1 Presentere/sammenfatte verdi, påvirkning og konsekvens

Gi en kort beskrivelse av hvilke verdier som er kartlagt, samt en oppsummering av landskapskarakteren. List opp de viktigste verdiene, og beskriv i hvilken grad de blir berørt.

Beskriv hvilke tiltak som er gjort for å unngå eller begrense miljøskade. Gjør rede for om tiltakene er tatt inn i planforslaget, eller om de kun er vist som forslag til skadereduserende tiltak.

Gi en kort beskrivelse av hvilken konsekvens tiltaket vil ha. Fokuser på de viktigste konsekvensene av tiltaket.

5.8.2 Rangere alternativer

Dersom det er flere alternative utbyggingsforslag, skal alternativene rangeres. I en slik rangering vurderes hvilket alternativ som gir minst negativ konsekvens for landskap. Rangeringen må begrunnes.

5.8.3 Vurdere usikkerhet

Beskriv de viktigste kildene til usikkerhet og gjør rede for om det er usikkerhet ved kunnskapsgrunnlaget. Vurder også om det er behov for mer kunnskap, og eventuelt anbefale ytterligere undersøkelser.

I henhold til forskriftens § 22 skal det gis en beskrivelse av de viktigste usikkerhetsfaktorene ved utredningen.

Dersom det er usikkerhet knyttet til realisering av avbøtende tiltak skal dette også beskrives.

5.8.4 Skadebegrensende tiltak (som ikke er tatt inn i planen)

Beskriv eventuelle avbøtende tiltak som er vurdert i utredningsprosessen, men som ikke er tatt inn i plankart og bestemmelser. Dette kan være tiltak som kan begrense, istandsette eller kompensere for negative virkninger, men som forslagsstiller ikke ønsker å fremme som en del av planforslaget.

Slike tiltak kan likevel være viktige å synliggjøre, slik at høringsparter og myndigheter kan se hvilke tiltak som kan bidra til å redusere de negative virkningene på landskap.

Beskrivelse av tiltak som ikke er tatt inn i planen er kun en tilleggsvurdering. Tiltakene kan ikke legges til grunn for vurdering av konsekvens. Det er kun tiltak som er sikret gjennom plankart og bestemmelser som kan legges til grunn for vurdering av påvirkning og konsekvens.

Overvåkningsordninger

I konsekvensutredningen bør det vurderes behov for overvåkningsordninger. Overvåking kan følge opp de vesentlige negative virkningene av en plan eller tiltak, og overvåke om:

- virkningene blir som forutsatt,
- de planlagte avbøtende tiltak virker,
- det oppstår nye, uventede, virkninger

Det er opp til myndigheten å sette krav om overvåkningsordninger. Dette fremgår av forskriften § 29. Dersom myndigheten vurderer at virkningene av planen eller tiltaket skal overvåkes, må det stilles krav om overvåkning i bestemmelsene. Det må fremgå av bestemmelsene hvordan, og med hvilken frekvens overvåkingen skal gjennomføres.

5.8.5 Andre forhold som beslutningstaker bør kjenne til

Beskriv avslutningsvis hvilke andre forhold som beslutningstaker bør kjenne til, men som ikke har kommet frem i de øvrige kapitlene i utredningen.